

дила. Але Кубрик наче натякає, що й не має значення, наскільки реальні події, що відбуваються впродовж фільму, адже уві сні чи наяву, обоє зрадили одне одного.

Думки про невірність дружини штовхають Білла у прірву зміни колишніх переконань, у подорож вулицями Мангеттена. На екрані пригоди Білла постають реалістично: він відвідує квартиру повії Доміно, зустрічає в барі свого товариша, від якого дізнається про таємний клуб, купує костюм та, врешті, потрапляє на збори цього закритого товариства, де відбуваються вакханалії та оргії. Проте, здається, що герой ніби сам блукає уві сні: його переслідують дивні збіги й загадкові образи, спроектовані його підсвідомістю. У цих сценах автор використав технологію *rip*-проекції, щоб зімітувати вулиці Нью-Йорка, тому місто у фільмі схоже на щось декоративне, і воно справді «фальшиве», позаяк дублі знімали в павільйонах лондонській студії «Pinewood Studios». Кубрик метафорично зіставляє вулиці, приміщення, весь простір кадру у внутрішніми переживаннями головного героя, який занурюється в себе, подорожує власним «Я». А глядачеві режисер пропонує разом із Біллом пройти шлях усвідомлення людської жахливої і вульгарної сутності, прихованої за маскою повсякденної пристойності.

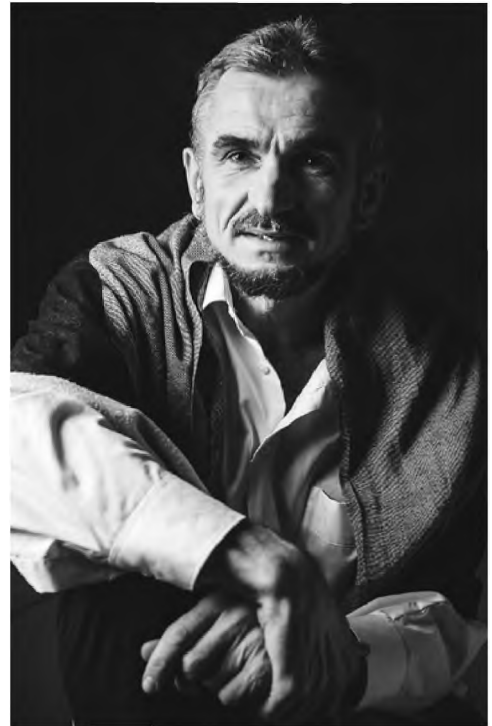
Кубрик не випадково використовує у фільмі маску (як елемент декору та костюма акторів у закритому клубі), це не лише реквізит, він виконує радше символічну функцію. На думку Ольги Лисенко, художниці костюмів Маріт Аллен використала реквізит як метафору соціальних масок: за зовнішньою делікатністю героїв може ховатися все що завгодно. Члени окультної спільноти, вдягнувши маски, можуть нестримно проявляти свої приховані інстинкти: маска дозволяє залишатися невідомим, анонімним, а значить – уникнути засудження за свої дії, звільнитися від вантажу особистості, відповідальності.

Також не можливо оминути у фільмі постать жінки. Режисер наче підтверджує Вайнінгерове бачення жіночої сексуальності. На початку стрічки між подружжям відбувається діалог, у якому Еліс прагне привернути до себе Біллів погляд. Еліс цікавить увага Білла до неї як до жінки, як об'єкту бажань. Вона хоче, щоб на неї хтось дивився, вона потребує зовнішнього спостерігача. Це нагадує один із проявів жіночої сутності за Жижеком, коли «жінка існує тільки тоді, коли на неї дивляться». Щоб існувати як жінка, Еліс необхідна увага.

Кубрик надто витончено та оригінально зображає еротичні сцени. І хоча деякі з них доволі відверті, він не намагається занурити глядача у вульгарний, тілесний бік проблеми, а через фантасмагорії препарує підсвідомість фрейдистськими натяками, наближаючись до осмислення причини кризи стосунків. Режисер оголив радше не тіла, а приховані бажання, людську природу підсвідомого. Проте можна лише здогадуватися, що хотів донести до глядача Кубрик: як горизонт, до якого неможливо наблизитись, його фільм не дає однозначних відповідей, залишаючи глядача заінтригованим і мотивованим до роздумів та самоаналізу.

З хитрим оком і душею дитини

Вікторія Котенок

Актор Олег Стефан. Фото Ольги Дмитрів.

Олег Стефан (н. 1965) – український актор театру і кіно, педагог, засл. арт. України (2019). Народився в м. Кілія на Одещині. Навчався в Харківському інституті мистецтв ім. І. Котляревського (майстерня Олександра Біляцького). Ще студентом почав працювати на сцені Харківського театру ім. Тараса Шевченка. Зіграв Мокія і тьотю Мотю у виставі «Мина Мазайло» Миколи Куліша, Бонавентуру в «Ста тисячах» Карпенка-Карого, Тузенбаха в «Трьох сестрах» Антона Чехова. Після семи років роботи в Харкові (з перервою в один сезон) переїхав до Львова і став актором Театру ім. Леся Курбаса (1996–2019). Серед ролей: Хуса, Юда в «Апокрифах» за Лесею Українкою, Сократ у «Хвала Еросу» за Платоном, Дон Жуан в однойменній постановці за «Камінним господарем» Лесі Українки, Богдан Хмельницький у «Богдані» за Клімом (режисер Володимир Кучинський); Владімір – «Чекаючи на Годо» за Семюелем Беккетом (Олексій Кравчук); Дядько Лев – «Лісова пісня» за Лесею Українкою (Андрій Приходько), Валеріан Стальський – «Перехресні стежки» за Іваном Франком (Іван Уривський). Співпрацював з іншими львівськими театрами, брав участь у багатьох вітчизняних і міжнародних театральних проектах. Лауреат Міжнародної премії імені Йосипа Гірняка (2001) і Національної премії ім. Тараса Шевченка (2006). Знявся у фільмах: «Такі красиві люди» Дмитра Мойсєєва (2013), «Червоний» Зази Буадзе (2017), «Гуцулка Ксеня» Олени Дем'яненко (2019), «Захар Беркут» Ахтема Сеїтаблаєва і Джона Вінна (2019). З 2019-го – у Київському театрі драми і комедії на лівому березі Дніпра.

Після 23 років майже місіонерського служіння Львівському театру ім. Леся Курбаса і його незмінному керівникові-ідеологу Володимирі Кучинському Олег Стефан відчув, що йому потрібна творча модифікація. Багато років він розвивався як актор філософського театру, орієнтований на пошук сенсу буття, призначення людини, осмислення Всесвіту, зігравши у виставах за творами Григорія Сковороди, Лесі Українки, Василя Стуса, Богдана-Ігоря Антонича, Платона, Шекспіра, Ніцше, Кліма та інших авторів. Завершальною роботою тут стала роль Валеріана Стальського в «Пережесних стежках» за Іваном Франком (торік режисер Іван Уривський за новаторство в цій постановці

Ярослав Федорчук і Олег Стефан у виставі «Пережесні стежки». Режисер Іван Уривський. Львівський театр ім. Л. Курбаса. Фото Дар'ї Бедернічек.

здобув премію ім. Леся Курбаса). На думку театрального критика Олега Вергеліса, вона є однією з кращих у творчості актора: «Роль-магніт, чарівний кристал, який щоразу відкриває якусь нову грань у цьому фатальному персонажі – живодерові, душогубові, меланхоліку, святому й антихристу. Стефан грає пригніченого Сальєрі через модерністські ритми, – а це вищий пілотаж. Інколи під час цієї вистави трапляється диво. Сценографічні церковні вітражі, які вигадав режисер, подекуди висвітлюють в образі Стальського – силуети фігурок майстра Пінзеля: той самий профіль, та ж загостреність рис обличчя. Коло замикається, магія театру не має кордонів і не знає пересторог»¹.

– Робота з Олегом Стефаном – це задоволення, – розповідає режисер Іван Уривський. – Олег дуже тонко відчуває текст, автора, режисера, партнера і, як наслідок, може робити на сцені з тобою (як глядачем) неймовірні речі, чим я дивувався і на нашій прем'єрі, і на інших виставах з його участю. Ми з перших репетицій знайшли спільну мову й почали рухатися в одному напрямку, а це дуже цінно для мене. Олег має якийсь особливий підхід до роботи і як людина, і як актор. Це складно пояснити, можна, напевно, тільки відчувати на репетиції, виставі або просто в спілкуванні з ним.

Утім, останнім часом актора все більше почали цікавити вистави гостросоціальної тематики, поставлені за п'єсами сучасних драматургів. Тобто театр, який «реагує на актуальні події в країні»². Таким чином, на сцені Львівського театру ім. Лесі Українки 2015 року з'явилася його інфернальна баба Прися, котра мешкає з донькою і внуком у чорнобильській зоні (драма «Баба Прися»), а 2016-го – ветеран радянської армії Андрій Васильович Чумаченко, який опинився в одній лікарняній палаті з ветераном УПА (трагікомедія «Слава героям?»). Обидві вистави режисера Олексія Кравчука за п'єсами сучасного драматурга Павла Ар'є. Майже в той самий час їх поставив у столиці режисер Стас Жирков. Тож не дивно, що в пошуках творчих перемін і актуального театру, саме в колективі під керівництвом цього молодого режисера й опинився Олег Стефан.

За п'ять місяців роботи в Театрі драми і комедії вийшло дві прем'єри з участю актора – «Альбатроси» за п'єсою «З життя корисних копалин» Фредеріка Штропшеля і «Сімейний альбом» Маттео Спіацці. Вистави стали яскравим доказом загальновідомих аксіом: що не місце прикрашає людину, а актор – театр, що від зміни місця роботи талант нікуди не дівається, а в руках мудрих режисерів розкривається по-новому, огранюється, набуває нових відтінків. Головні ролі в «Альбатросах» Стаса Жиркова на високому професійному рівні грає «золотий склад» театру – актори старшого покоління: Неоніла Білецька, Олександр Ганноченко, Володимир Задніпровський, Світлана Золотюк, Сергій Солодов та інші. Літературна основа вистави – п'ять зворушливих історій про «альбатросів» – людей-птахів, які, незважаючи на похилий вік, життєві обставини й події, залишаються вірними своїм ідеалам, принципам, установам, коханим... У міру своїх сил, звичайно, допоки пам'ять і здоров'я дозволяють. Це вистава-гімн про жагу до життя і вміння радіти кожному його дню.

В одній з цих історій Олег Стефан разом із Віктором Ждановим грають двох старих, зустріч яких відбулася на благодійному концерті в Нью-Йорку. За пластикою і поведінкою акторів зчитується, що обидва дідуся вже на порозі смерті (вік – за 90!): вони ледве рухаються, важко дихають-говорять, мають фізичні вади. В очікуванні початку концерту (а точніше, його кінця, бо по завершенні усім обіцяли роздати тістечка), кожен із героїв вихваляється своїми досягненнями-болячками, позаяк це найбільш актуальні для їхнього віку теми для розмови. Актори грають у міру гротескно: їхні дідуся викликають добрий сміх, бо нагадують сусідів, що сидять на лавках під багатоповерхівками або стоять у чергах за пенсією у відділеннях Укрпошти (чи в поліклініках до лікаря). Та приємна бесіда закінчується, коли з'ясовується, що один – німець, інший – єврей. Ба більше, перший (за наказом начальства) закатавав чи не всю родину другого. Але це не історія про ката і жертву, це історія про людей, які опинилися в трагічних історичних умовах, і їхні вчинки,

¹ Вергеліс Олег. Край сезону // Дзеркало тижня. – 2019. – 27 червня.

² Провідний львівський актор Олег Стефан перейшов до київського Театру на лівому березі // https://zaxid.net/providniy_lvivskiy_aktor_oleg_stefan_stav_aktorom_kiyivskogo_teatru_na_livomu_berezi_n1486915

завдяки яким вони змогли вижити. Вона про вибір, який чи не щодня стоїть перед кожною людиною і в критичні моменти оголює її внутрішнє єство. Молодий солдат-німець Пол (Жданов) виконував смертельні накази (аби залишитися живим), а сім'янин-єврей Самуїл (Стефан) мовчки спостерігав за загибеллю рідних і грав на трубі для німецького начальства (аби залишитися живим). Актори перестають грати вік своїх героїв, починають говорити від себе, скинувши «маски» персонажів.

Стефан грає чоловіка, який побував у пеклі, але не перестав бути людиною – позитивною, усміхненою і життєрадісною, котра не втратила любові до життя й людей, почуття гумору, «вогника» в очах. Адже після чудо-порятунку його Самуїл почав усе з початку в чужій країні і завів собі велику люблячу родину. І хоча, опинившись за волею долі вічно-віч зі своїм ворогом, він прагне помсти, зрештою, десь глибоко в душі намагається зрозуміти і навіть пробачити його. Історія Пола і Самуїла викликає алюзії з кінофільмами «Піаніст» Романа Поланського, «Список Шиндлера» Стівена Спілберга. У наступній прем'єрі – «Сімейному альбомі» – італійський постановник Маттео Спіацці запропонував акторові створити образ Бабусі. Слід зауважити, що Олега режисери не одноразово бачили в жіночих образах, які після прем'єр ставали улюбленими для глядачів і були високо поціновані театральними критиками. Останні не раз відзначали, що Стефан – універсальний актор, високопрофесійний майстер, якому підвладна будь-яка роль, зокрема й жіноча. Але Бабуся в «Сімейному альбомі» кардинально різниться від попередніх героїнь, створених актором. А все тому, що вистава є унікальним поєднанням психологічного театру і театру масок (комедії дель арте). Це історія з життя середньостатистичної української родини, яка жила (а точніше виживала) в складні 90-ті роки: безробітний батько-алкоголік, мати – фінансова «годувальниця», син-ледар, бабуся – голова родини. Це кінець епохи сильних духом жінок і слабких чоловіків.

Виставу, наче родинний альбом, зшити з яскравих моментів-світлин, які мовчки розповідають про час, його людей, їхні прагнення та мету, етичні та сімейні цінності. У сценографії (трикімнатна квартира), костюмах, музичному оформленні (майже цілодобово працює радіоприймач або телевізор) до найменших дрібниць передано атмосферу тих років. Дивуєшся, звідки в італійського режисера стільки знань про наші 90-ті... Одне слово, без злагодженої творчої команди спілників і однодумців не обійшлося. Вся вистава побудована на пластиці, без слів, адже на обличчях акторів – маски. Оскільки міміка акторів залишається незмінною, то саме за їхніми рухами, жестами, швидкістю й манерою поведінки, вчинками зчитується характер і доля кожного героя.

Бабуся Олега Стефана – добра, але владна жінка. Адже вона пережила війну, на якій втратила свого чоловіка (його фото чіпляє на холодильник), сама виростила дитину. Жінка, очевидно, не за розповідями знає і про Голодомор, адже постійно піклується про те, щоб у домі не було голодних. З сином вона бідкається, бо той п'є і не працює;

хвилюється за внука (годує, дає власні гроші), оскільки в матері немає часу – вона на роботі. Рухається по квартирі неквапливо (все ж таки вік), але не сидить на місці – постійно турбується про чистоту і охайність дому. Найпотішніша сцена, коли Бабуся зі своєю подругою-одноліткою вмикають телевізор, завмирають і майже не дихають, коли починається улюблений серіал «Багаті теж плачуть». Вони навіть умудряються паралельно ліпити вареники, але абсолютно не чують, що в квартирі в цей час халяйнує грабіжник. Щем і сльози викликає епізод, коли за Бабусею приходить її чоловік – солдат з чорно-білої світлини (він єдиний без маски у виставі): вона бере його руки, схиляється йому на груди і в його обіймах знаходить довгоочіку-

Олег Стефан і Віктор Жданов у виставі «Альбатроси». Режисер Стас Жирков. Київський театр драми і комедії на лівому березі Дніпра. Фото Анастасії Мантач.

ваний спокій. Нарешті, вони разом: ось воно – таке омріяне щастя. Під руку з коханим чоловіком Бабуся покидає цей світ... І саме її смерть дає можливість перегорнути сторінку сімейного альбому на наступну чисту сторінку: стає початком нового етапу стосунків між членами родини, часу порозуміння і змін на краще.

Стас Жирков переконаний, що Олег Стефан є одним із найкращих українських акторів: «Він уважний, дбайливий і фанатично відданий театрові майстер. З хитрим оком, душею дитини і майстерністю, яка дає нам шанс зрозуміти – ти живеш з ним в один час». Зі свого боку актор зізнається, що в Театрі драми і комедії зустрів «відкритих, спраглих до творчості, щирих, теплих людей»:

– Тут працюють чудові і віддані театру люди! Світло, звук, грим, костюми, реквізит – познайомитися з ними було в радість. А ще – висококласні актори і надзвичайні режисери з великим потенціалом до пречудових реалізацій. Театр на очах оновлює себе у всьому: суть, стиль, метод управління. Настільки стрімке перетворення наразі спостерігаю лише тут. Раджу всім відкривати такий театр для себе разом зі мною!

Нині Олег Стефан репетирує з Павлом Ар'є моновиставу за «Маленьким принцом» Антуана де Сент-Екзюпері, прем'єра якої відбудеться навесні.